

Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЩЕ РАЗ ПРО ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Прийнятий 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК) більшістю правників визнано прогресивним законодавчим актом у напрямі розбудови європейської правової держави. Водночас, не можна не бачити, що досить багато змін та доповнень, які вносяться до нього останніми роками, не враховують реалії практики і позицій правників. Складається враження, що це робиться умисно, з метою якщо не розвалу всієї правоохоронної системи України, то хоча б створення хаосу в її діяльності.

Одними із неоднозначних, суперечливих та одіозних стали останні зміни і доповнення до КПК стосовно призначення та проведення експертизи в кримінальних провадженнях (ст.ст. 242-245). Вони стосуються кримінальних правопорушень, відомості про які внесені в Єдиний реєстр досудових розслідування після 15 березня 2018 року. Науковцями і практиками, серед яких був і автор даної публікації [1], вказувалося на те, що ці новели:

- приймалися без будь-якого належного обмірковування, прогнозування негативних наслідків, які можуть настати в результаті їх запровадження в практичну діяльність;
- є просто шкідливими як для сторін кримінального провадження, так і для всього українського правосуддя в цілому.

Правниками прогнозувалося, що запровадження цих змін призведе до таких негативних наслідків:

1. Слідчий, прокурор будуть позбавлені права самостійно вирішувати питання про призначення відповідної експертизи у кримінальному провадженні. Якщо до внесення змін до КПК вони самі визначали, яку експертизу слід призначити, про що виносили відповідну постанову, текст якої у більшості випадків вміщувався на двох сторінках, то тепер їм прийдеться звертатися до слідчого судді з мотивованим та обґрунтованим клопотанням. Обсяг тексту клопотання порівняно з постановою буде значно більший, адже крім формальних реквізитів, визначених ч. 2 ст. 244 КПК, в ньому потрібно викласти обставини, якими обґрунтовуються доводи клопотання, а також додати до нього копії

матеріалів, якими обґрунтовуються ці доводи. Можна тільки собі уявити, скільки часу, зусиль і власних коштів потрібно витратити слідчому для того, щоб тільки в одному кримінальному провадженні вирішити питання про призначення тих чи інших експертиз. А якщо таких проваджень у слідчого сотні, як це зараз спостерігається майже у всіх низових ланках слідчих підрозділів органів Національної поліції?

2. Подібні дії для вирішення питання про призначення експертизи і залучення експерта повинні виконати й інші заінтересовані учасники кримінального провадження (сторона захисту, потерпілий тощо). Процедура вирішення цього питання для них також значно ускладнилася порівняно з тим, як це було до 15.03.2018 року.

3. Саме звернення сторони кримінального провадження з клопотанням про проведення експертизи до слідчого судді не стане гарантією того, що воно буде задоволено. Адже відповідно до ч. 4 ст. 244 КПК слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог частини другої цієї статті, може повернути його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

4. При вирішенні питання про призначення експертизи слідчі судді будуть нести надмірні навантаження. Адже:

- до них будуть масово звертатися з клопотаннями (кількість яких навіть важко спрогнозувати) представники сторін кримінального провадження;

- ці клопотання повинні бути розглянуті не пізніше п'яти днів із дня їх надходження до суду;

- про їх розгляд треба повідомити особу, яка подала клопотання, а в деяких випадках визнавати її участь обов'язковою;

- під час розгляду клопотання слідчі судді за клопотанням учасників розгляду повинні вирішувати питання необхідності заслуховування будь-якого свідка чи дослідження будь-яких матеріалів, що мають значення для вирішення клопотання;

- вони мають право задовольнити клопотання тільки тоді, коли особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта;

- вони повинні самостійно визначати експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи;

- вони зобов'язані здійснювати аналіз і оцінку запитань, які поставлені особою, що звернулася з відповідним клопотанням, в результаті чого слідчі судді мають право не включити до ухвали запитання, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі;

- при задоволенні клопотання про залучення експерта слідчі судді в разі необхідності повинні вирішити питання про отримання зразків для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

експертизи відповідно до положень статті 245 КПК, якщо про це буде клопотати особа, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта.

Таке навантаження призведе до того, що слідчі судді не в змозі будуть якісно та у встановлені КПК строки розглядати клопотання сторін кримінального провадження, що зразу ж відіб'ється на строках досудового розслідування. Не виключено, що надмірні навантаження слідчих суддів стануть причиною їх суб'єктивного вибіркового підходу щодо призначення судових експертиз, коли одні експертизи будуть визнаватися більш пріоритетними порівняно з іншими.

Реалії практичної діяльності щодо призначення і проведення експертиз у кримінальних провадженнях повністю підтвердили можливість настання перехованих вище негативних наслідків. Мало того, ситуація навіть дійшла до того, що слідчі підрозділи, прокуратури заводять у своїх штатах працівника, „який з опівночі і до 6-7 ранку тримає чергу під судами, щоб слідчі могли подати клопотання для проведення слідчих дій у рамках своїх розслідувань. ... Клопотання ... у суді приймають тільки з 9 до 12 години дня і то обмежену кількість, тому є нічна черга, списки і навіть бійки. Ще одну чергу 60-70 слідчим і прокурорам доводиться вистояти у самому суді. ... Клопотання, які є таємницею слідства, приймає не голова райсуду, а його помічниця, а на самих документах не ставлять жодних відміток про отримання чи реєстрацію. ... За словами слідчих, бували моменти, коли помічниця судді просто ігнорувала список черги та відмовлялася брати клопотання, хоча за законом не може в цьому відмовити. Журналісти зауважили, що таким чином суд може контролювати справи в ручному режимі. ... Усе це є наслідком так званих „поправок Лозового” [2].

Який же вихід із цієї штучно створеної і надзвичайно шкідливої ситуації? Він дуже простий: всі так звані „поправки Лозового”, які стосуються призначення і проведення експертиз у кримінальному провадженні, потрібно негайно скасувати. Чим швидше це буде зроблено, тим менше шкоди вони принесуть.

Список використаних джерел:

1. Чайка І.О., Шиян А.Г. Проблемні питання призначення і проведення експертизи в кримінальному провадженні. / І.О. Чайка, А.Г. Шиян // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матеріали ХУ Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2018.

2. Из-за „правок Лозового” прокуратура ввела должность „держателя очереди” под судом”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/.../7215050> (дата звернення 17.05.2019)